

Тема 16

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ

16.1. Поняття та структура національної безпеки України

16.2. Система забезпечення національної безпеки України

16.1. Поняття та структура національної безпеки України

Національна безпека належать до найважливіших, найскладніших багатоаспектних та інтегральних явищ суспільного і політичного життя. Відповідне поняття поєднує прикладні аспекти національних, військових, гуманітарних, технічних, психологічних, біологічних та інших наук для дослідження сутності, змісту, методів, форм і засобів забезпечення безпеки особистості і соціальних спільнот різних рівнів.

У процесі вивчення питання про національну безпеку України використовується ряд категорій, серед яких: безпека, національна безпека, міжнародна безпека, національні інтереси, об'єкти національної безпеки, суб'єкти національної безпеки, чинники забезпечення безпеки, загрози, небезпека, система забезпечення національної безпеки, принципи національної безпеки, функції національної безпеки та ін.

У сучасному світі національна безпека стала невід'ємним атрибутом зовнішньої, внутрішньої та воєнної політики держави. Національна безпека України функціонує через систему різноманітних відносин між особою і суспільством, між громадянином та державою, між суспільством і державою, між різними державами. Водночас вона є системою оптимізації взаємовідносин між усвідомленими загрозами та ресурсами, які суспільство має для протидії цим загрозам. Тому національна безпека є динамічним засобом досягнення і підтримання балансу між реальними та потенційними загрозами, з одного боку, та здатністю суб'єкта протидіяти їм – з другого.

Основними об'єктами національної безпеки є: 1) людина і громадянин – їхні конституційні права і свободи; 2) суспільство – його духовні, моральні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, навколишнє природне середовище і природні ресурси; 3) держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність; 4) нація та інші національні спільноти, її самобутність; 5) соціальні спільноти; 6) природа, природне середовище – його безпосередній стан. Суб'єктами національної безпеки України є держава, Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Рада національної безпеки і оборони, суди загальної юрисдикції, прокуратура, громадяни, громадські організації.

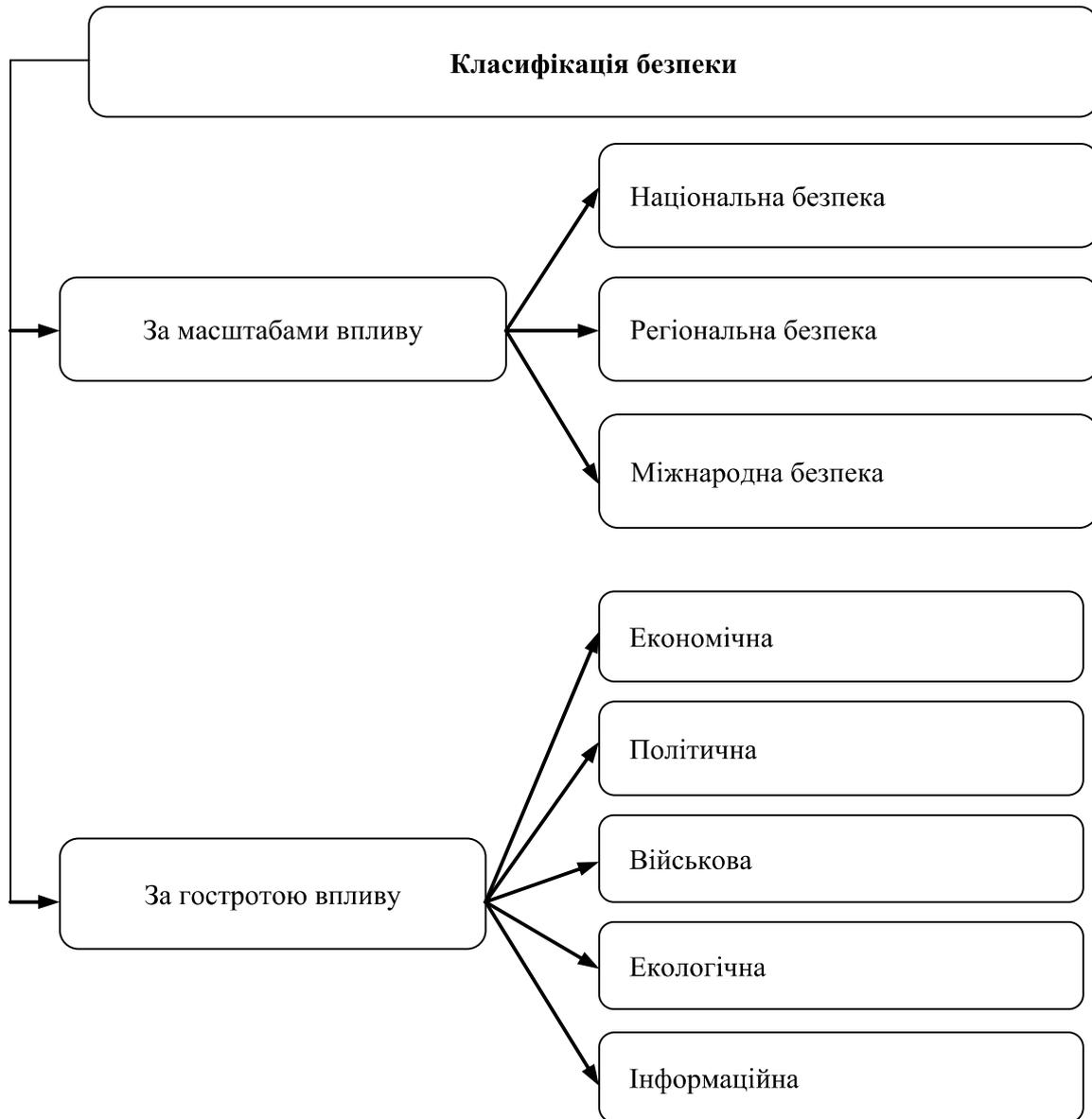
За сферами функціонування національну безпеку України поділяють на такі основні види: політична безпека, державна безпека, економічна безпека, соціальна безпека, інформаційна безпека, воєнна безпека, екологічна безпека, науково-технічна безпека. Схеми 4.

Метою національної безпеки України є захист її національних інтересів, як внутрішніх, так і зовнішніх, і протидія загрозам та небезпекам. Національні інтереси поділяють за сферами функціонування та характером взаємовідносин між інтересами різних суб'єктів. Загрози та небезпеки національній безпеці України класифікують за масштабами (глобальні, регіональні, загальнонаціональні, локальні, поодинокі) або за сферами суспільного життя і його типами.

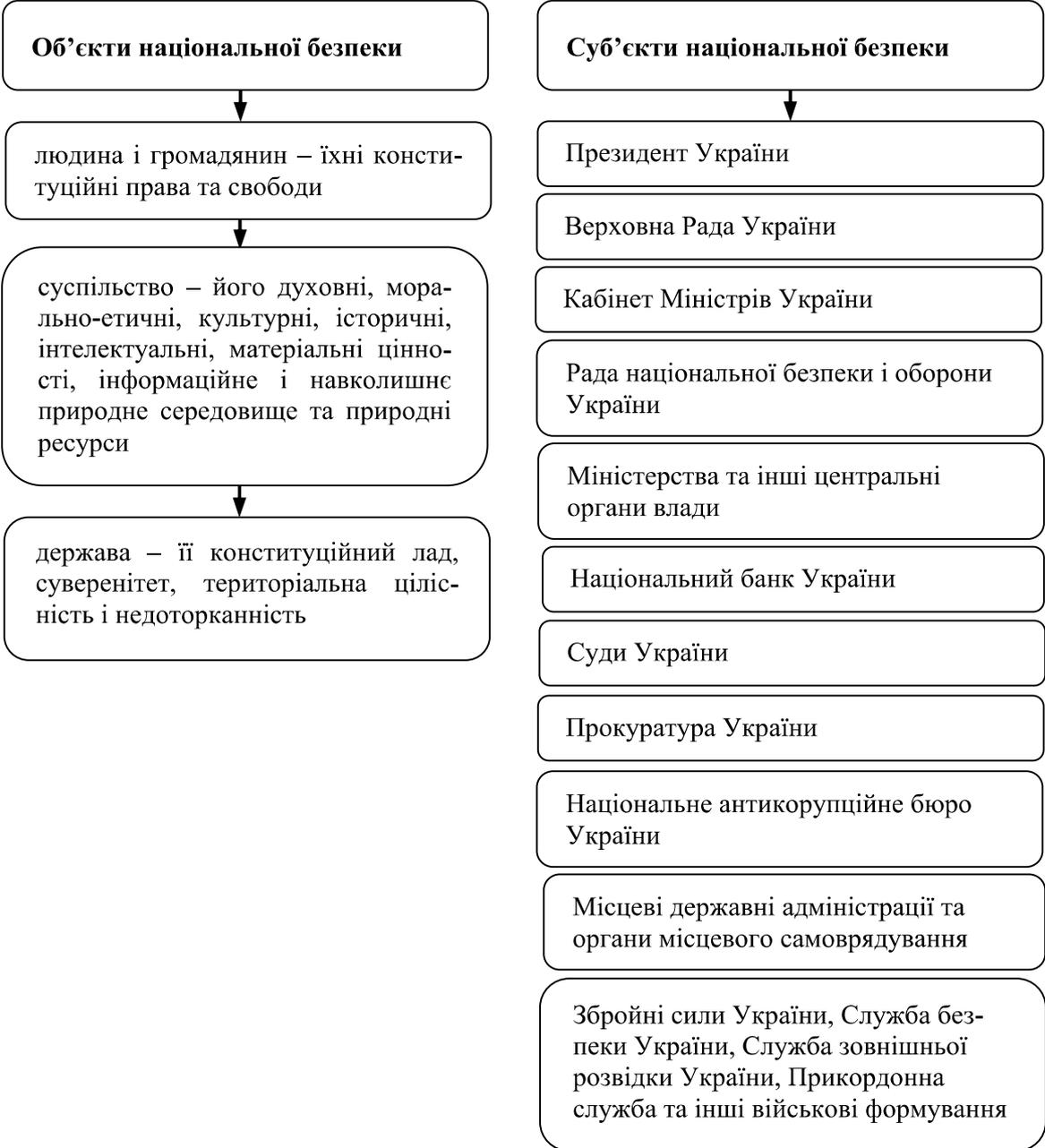
Таблиці та схеми до першого питання

Схема 16.1

Безпека – це діяльність людей, суспільства, держави, світового співтовариства, народів щодо виявлення (вивчення), запобігання, послаблення, усунення (ліквідації) і відвернення загрози, здатної знищити їх, позбавити матеріальних і духовних цінностей, завдати невідшкодовних збитків, заблокувати шляхи для прогресивного розвитку

Національна безпека – захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я та інших сферах державного управління у разі виникнення негативних тенденцій та створення потенційних або реальних загроз національним інтересам

Основні функції суб'єктів забезпечення національної безпеки
вироблення і періодичне уточнення Стратегії національної безпеки України і Военної доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері національної безпеки, планування і здійснення конкретних заходів протидії і нейтралізації загроз національній безпеці України
створення нормативно-правової бази, необхідної для функціонування системи національної безпеки
удосконалення її організаційної структури
комплексне кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне та інше забезпечення життєдіяльності складових системи національної безпеки
постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, економічній, соціальній, інформаційній, військовій та інших сферах, прогнозування змін та потенційних загроз національній безпеці
систематичне спостереження за станом та проявами міжнародного та інших видів тероризму
локалізація, деескалація та врегулювання конфліктів і ліквідація їх наслідків
оцінка результатів дій щодо забезпечення національної безпеки та визначення втрат на ці цілі
участь у двосторонньому та багатосторонньому співробітництві в галузі безпеки, якщо це відповідає інтересам України
спільне проведення планових та оперативних заходів у рамках міжнародних організацій та договорів у галузі безпеки

Види національної безпеки за сферами функціонування
Політична безпека – це стан захищеності політичних інтересів особи, соціальних груп, держав від внутрішніх та зовнішніх загроз, а також система заходів щодо забезпечення захищеності. Політична безпека означає безпеку всього політичного життя, захищеність прав і свобод громадян, політичних партій, громадсько-політичних об'єднань, рухів, цілісність і незалежність держави від політичної сваволі та екстремізму у внутрішньому просторі, а також від політичного тиску та агресивних устремлень на міжнародній арені
Державна безпека – це захищеність державних інституцій, необхідних для виконання функцій з управління загальносуспільними справами. До них належать державний суверенітет, територіальна цілісність, державний кордон, конституційний лад, державна влада, економічний та оборонний потенціал
Економічна безпека – це стан захищеності національної економіки, який забезпечує здійснення економічного суверенітету, економічне зростання в умовах удосконалення системи міжнародних взаємозв'язків. Економічна безпека передбачає захист економічного життя від незаконних і підливних фінансово-економічних дій окремих громадян, організацій та інших держав
Соціальна безпека – відображає стан захищеності соціальних інтересів особи, соціальних груп та суспільства загалом. Від соціальної безпеки залежить забезпечення нормальних умов життя суспільства, недопущення деградації окремих соціальних груп, саме виживання українського народу
Інформаційна безпека суспільства і держави характеризується рівнем захищеності, стійкістю основних сфер життєдіяльності (економіки, сфери управління, військової справи тощо) щодо небезпечних, дестабілізуючих інформаційних впливів. Це такий стан правових норм та відповідних інститутів, що забезпечує наявність достовірної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських та політичних рішень і захист інформаційних ресурсів держави
Екологічна безпека – це стан правових норм і відповідних інститутів, що гарантує захист навколишнього середовища, раціональне використання та відновлення природних ресурсів, збереження і розвиток довкілля для забезпечення повноцінної життєдіяльності людини
Науково-технічна безпека – це стан захищеності наукового потенціалу держави, наявних у країні конкурентних технологій, а також недопущення та усунення наслідків технологічної недосконалості господарської діяльності
Гуманітарна безпека – охоплює духовне життя суспільства. Це стан захищеності гуманітарного потенціалу нації: її фізичного та психічного здоров'я, соціального добробуту, моральності, духовності, інтелектуального ресурсу, психологічної єдності, гуманітарної активності
Інтелектуальна безпека – передбачає створення необхідних передумов для розвитку і функціонування системи освіти та науки, інтелектуальної власності, комп'ютерного забезпечення, системи зв'язку, бази даних на друкованих та електронних носіях
Воєнна безпека – це стан захищеності прав і свобод громадян, базових інтересів та цінностей суспільства і суверенної держави від можливих зазіхань із застосуванням сили
Міжнародна безпека – це такий стан відносин між державами і народами, який виключає порушення миру та створення реальної загрози розвитку людства, за якого народи можуть суверенно, без втручання, тиску із зовні, визначати шляхи і форми свого суспільно-політичного розвитку; діяльність держав та міжнародних інститутів щодо підтримання такого стану, універсальна система механізмів, заходів і гарантій якого виключає застосування сили в міжнародних відносинах

Національні інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток

Система національних інтересів України

інтереси особистості – полягають у реальному забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод, у підвищенні рівня і якості життя, у фізичному, духовному та інтелектуальному розвитку

інтереси суспільства – полягають у досягненні і підтримуванні соціальної та національної злагоди, розвитку і зміцнення демократії, національного відродження України

інтереси держави – полягають у захисті самостійності, суверенітету і територіальної цілісності України, захисті конституційного ладу, встановлення політичної, економічної і соціальної стабільності, розвитку міжнародного співробітництва, забезпечення ефективної оборони держави

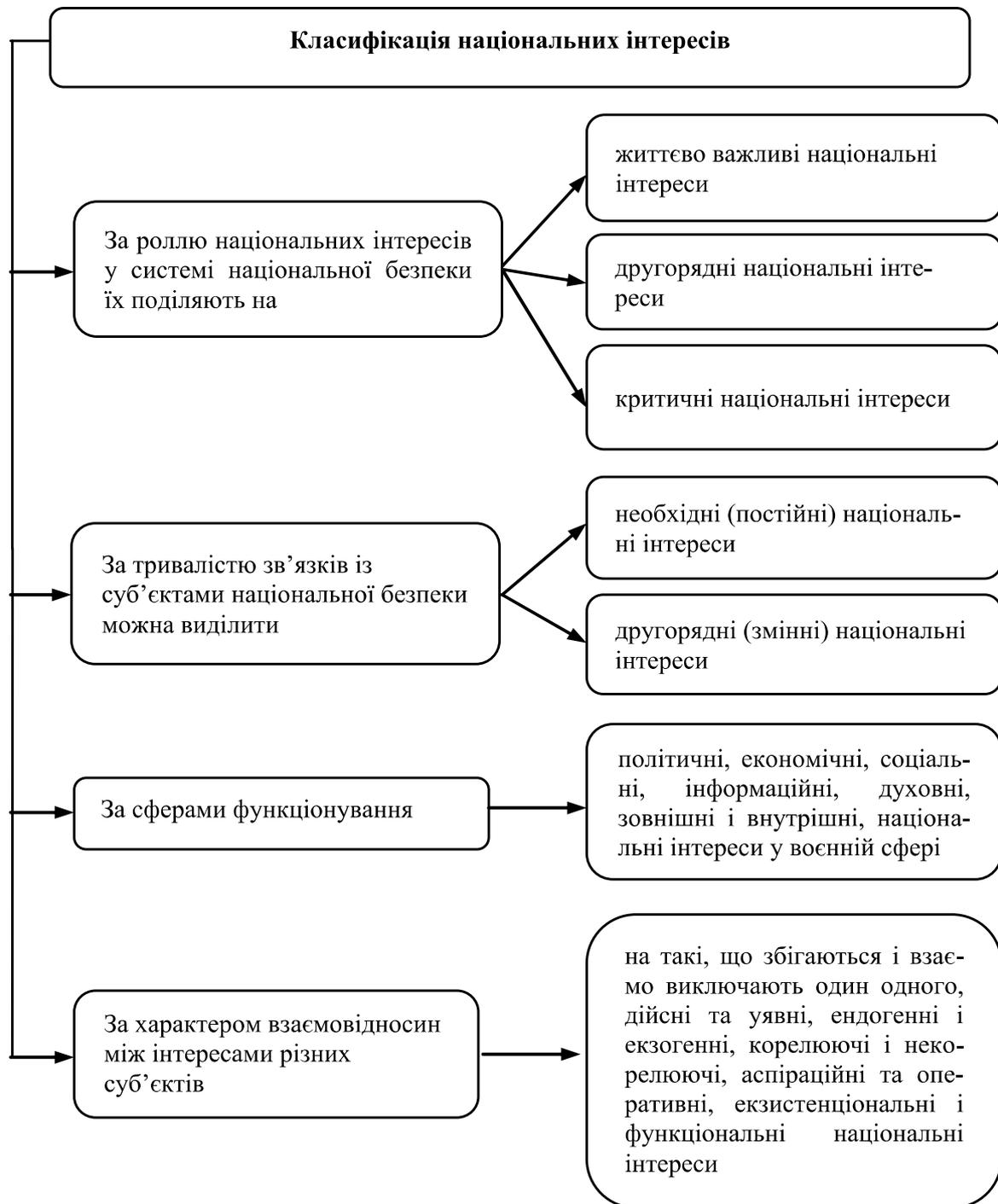

Схема 16.7

Схема 16.8

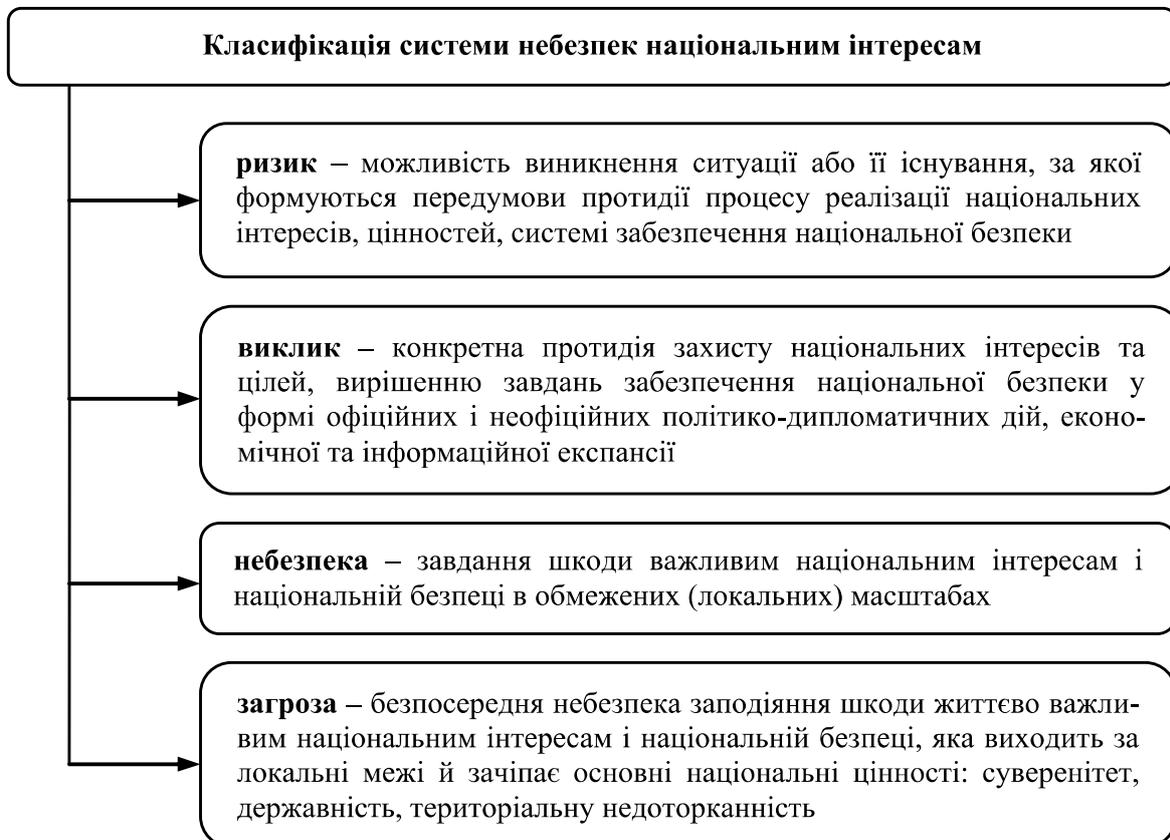
Пріоритетні внутрішні національні інтереси України відображають
фундаментальні цінності та прагнення українського народу, його потреби в належних умовах життєдіяльності, підвищення стійкості державних інститутів
розвиток української нації, історичної свідомості та національної гідності українців, розвиток етнічної, культурної, мовної, релігійної самобутності усіх національностей, що проживають в Україні
зміцнення генофонду українського народу, його фізичного і морального здоров'я та інтелектуального потенціалу
створення громадянського суспільства, підвищення ефективності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, розвиток демократичних інститутів для забезпечення прав і свобод людини
подолання економічної кризи і створення соціальноорієнтованої ринкової економіки
збереження та посилення науково-технічного потенціалу, утвердження інноваційної моделі розвитку
забезпечення технологічної та техногенної безпеки життєдіяльності громадян та суспільства, збереження навколишнього природного середовища та раціональне використання природних ресурсів
забезпечення розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку інших мов національних меншин України
створення ефективної системи національної безпеки на місцевому, регіональному та національному рівнях

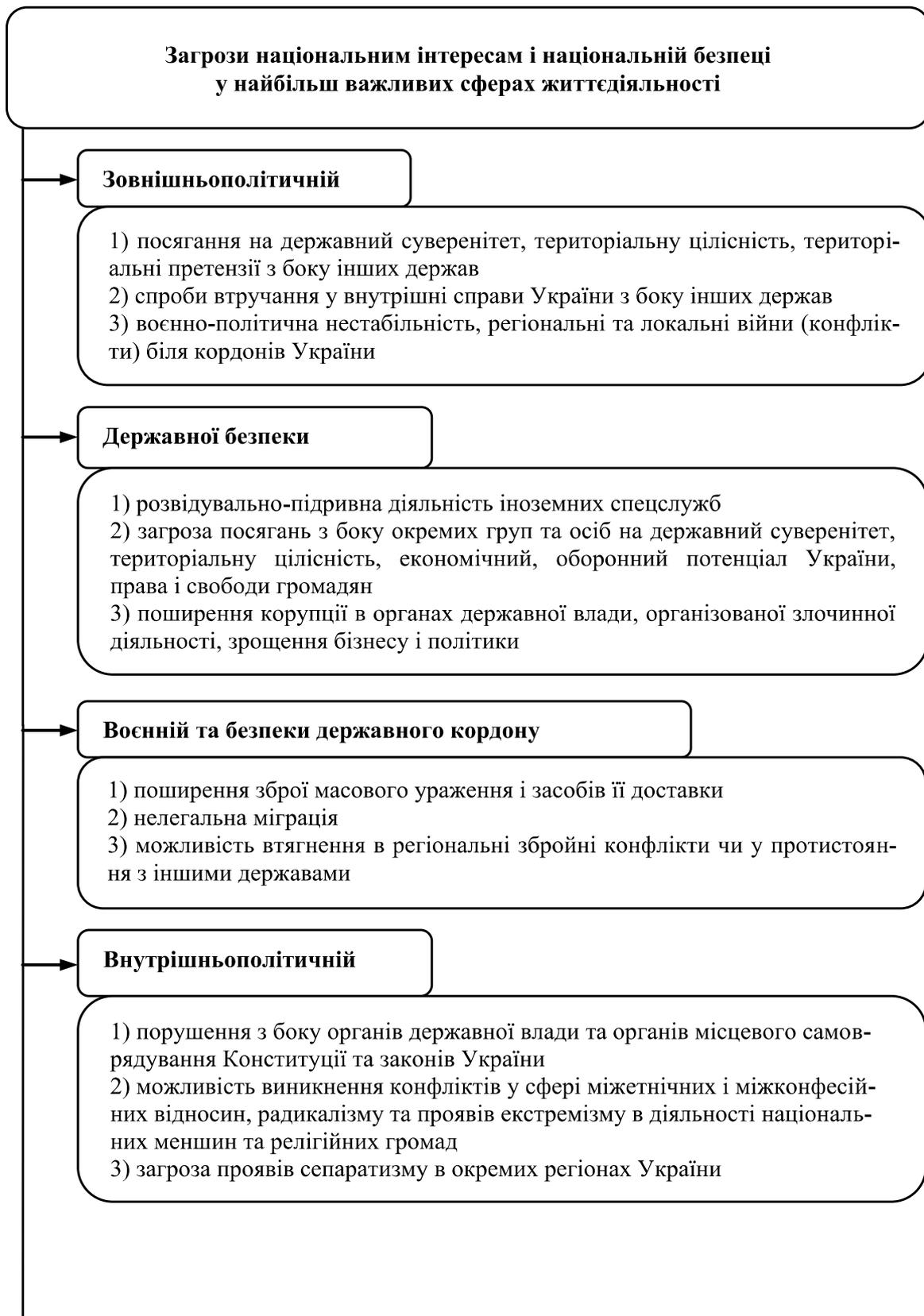
Схема 16.9

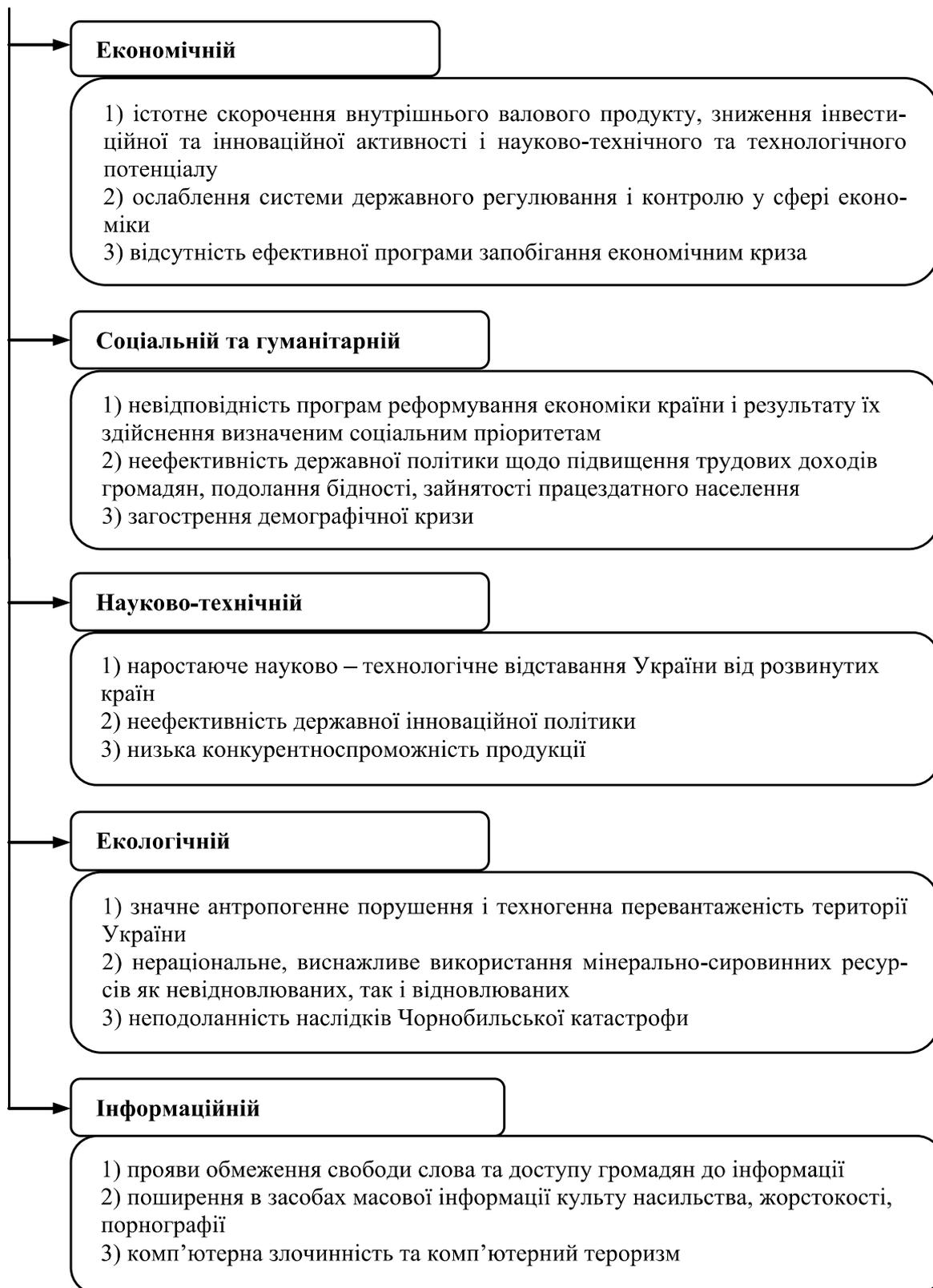
До пріоритетних зовнішніх національних інтересів України належать
забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності кордонів
інтеграція України до європейського політичного, економічного, правового і євроатлантичного безпекового простору
налагодження рівноправних і взаємовигідних відносин з усіма державами, інтегрування у європейську та світову спільноту за збереження економічної самостійності
недопущення домінування іноземного політичного, економічного та культурного впливу, економічного та культурно-інформаційного імперіалізму
досягнення вільного доступу до важливих економічних зон, комунікацій та інформаційних потоків
підтримка міжнародного процесу з нерозповсюдження ядерних технологій, нових видів озброєнь, зниження чисельного і бойового складу збройних сил
участь у розбудові ефективної міжнародної, глобальної та регіональної безпеки

Схема 16.10

Небезпека національним інтересам – це практичні дії однієї держави (або групи держав), юридичних чи фізичних осіб щодо завдання безпосередньої шкоди національним інтересам іншої держави

16.2. Система забезпечення національної безпеки України

Потрібно пам'ятати, що система забезпечення національної безпеки України – це організована державою сукупність суб'єктів: державних органів (законодавчої, виконавчої, судової влади), громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, які об'єднані спільними цілями та завданнями щодо захисту національних інтересів, та здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України. Законодавчу та правову основу системи забезпечення національної безпеки України становлять: 1) Конституція України; 2) Закон України «Про основи національної безпеки України» (із внесеними змінами за 2006–2017 рр.) та інші законодавчі акти. Діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки має бути доступною для контролю відповідно до чинного законодавства України.

Виділяють основні функції забезпечення національної безпеки України: 1) створення і підтримка в готовності сил і засобів забезпечення національної безпеки; 2) управління діяльністю системи національної безпеки; 3) здійснення планової й оперативної діяльності щодо забезпечення національної безпеки; 4) участь у міжнародних системах безпеки. Не менш важливими є основні принципи забезпечення національної безпеки, які передбачають пріоритет прав і свобод людини, верховенство права, мирні засоби розв'язання конфліктів.

Основні стратегічні цілі національної безпеки направлені на мінімізацію загроз державному суверенітету та створення умов для відновлення територіальної цілісності Української держави. У системі національної безпеки серед загроз виділяють агресивні дії Росії, направлені на знищення держави Україна та захоплення її території. Тому найактуальнішими для національної безпеки України є загрози у військовій сфері. Основними напрямками державної політики у забезпеченні національної безпеки у військовій сфері є реформування Збройних Сил України. Державна політика у сфері національної безпеки України в умовах російсько-української гібридної війни передбачає: відновлення територіальної цілісності; створення ефективного сектору безпеки та оборони; підвищення обороноздатності держави; розбудову особливого партнерства з НАТО; реформування системи державного управління, нову якість

антикорупційної політики; забезпечення економічної, енергетичної, інформаційної, екологічної, кібернетичної безпеки.

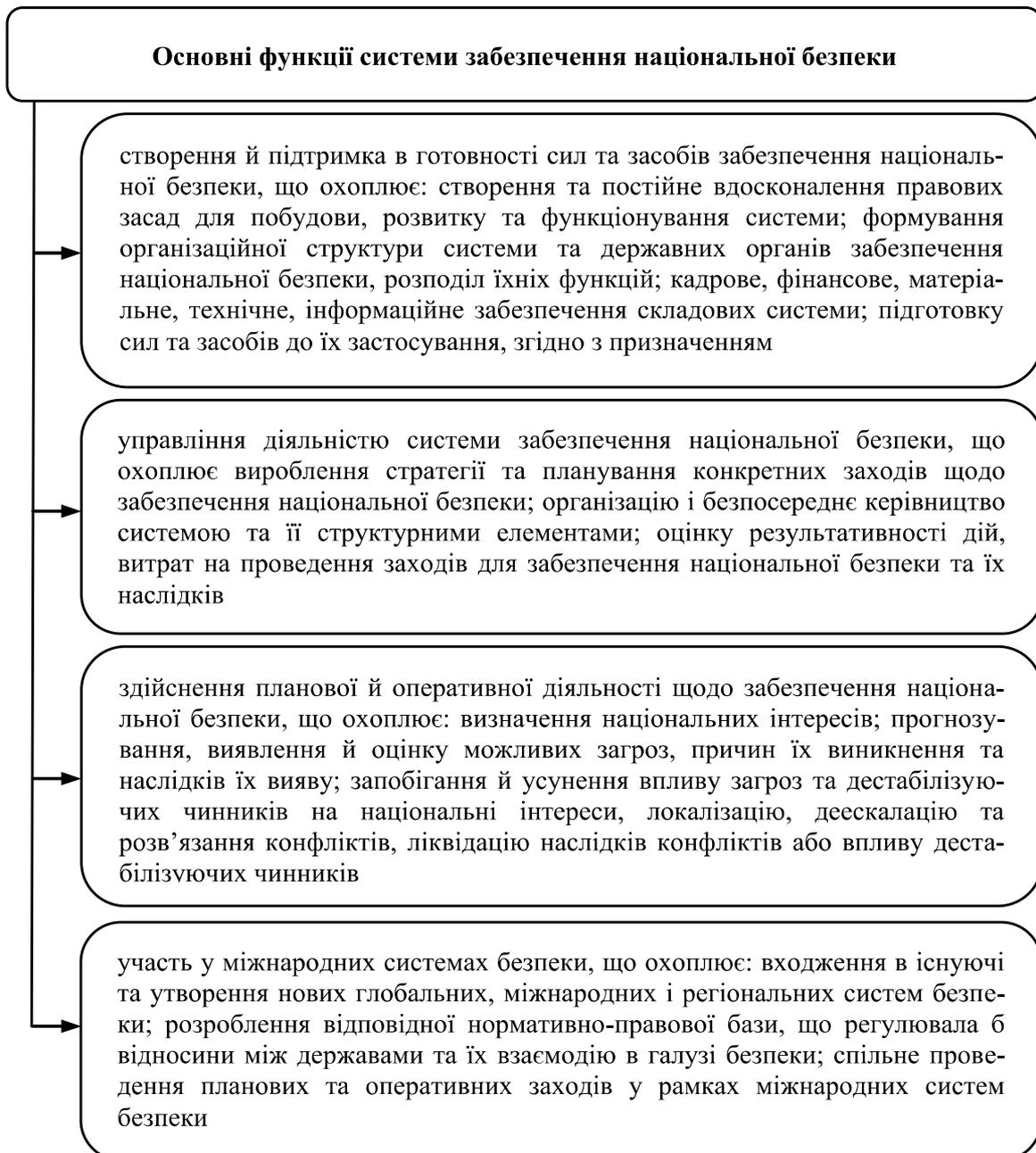
Складовими системи національної безпеки України є засоби її забезпечення. Це комплекс заходів, організаційно-правового та спеціального характеру, що застосовується органами державної влади загальної та спеціальної компетенції для захисту людини, держави і суспільства. Серед них виділяють матеріальні і духовні, насильницькі і ненасильницькі, військові та невійськові, односторонні, двосторонні, багатосторонні. Серед них основна роль відводиться політичним засобам.

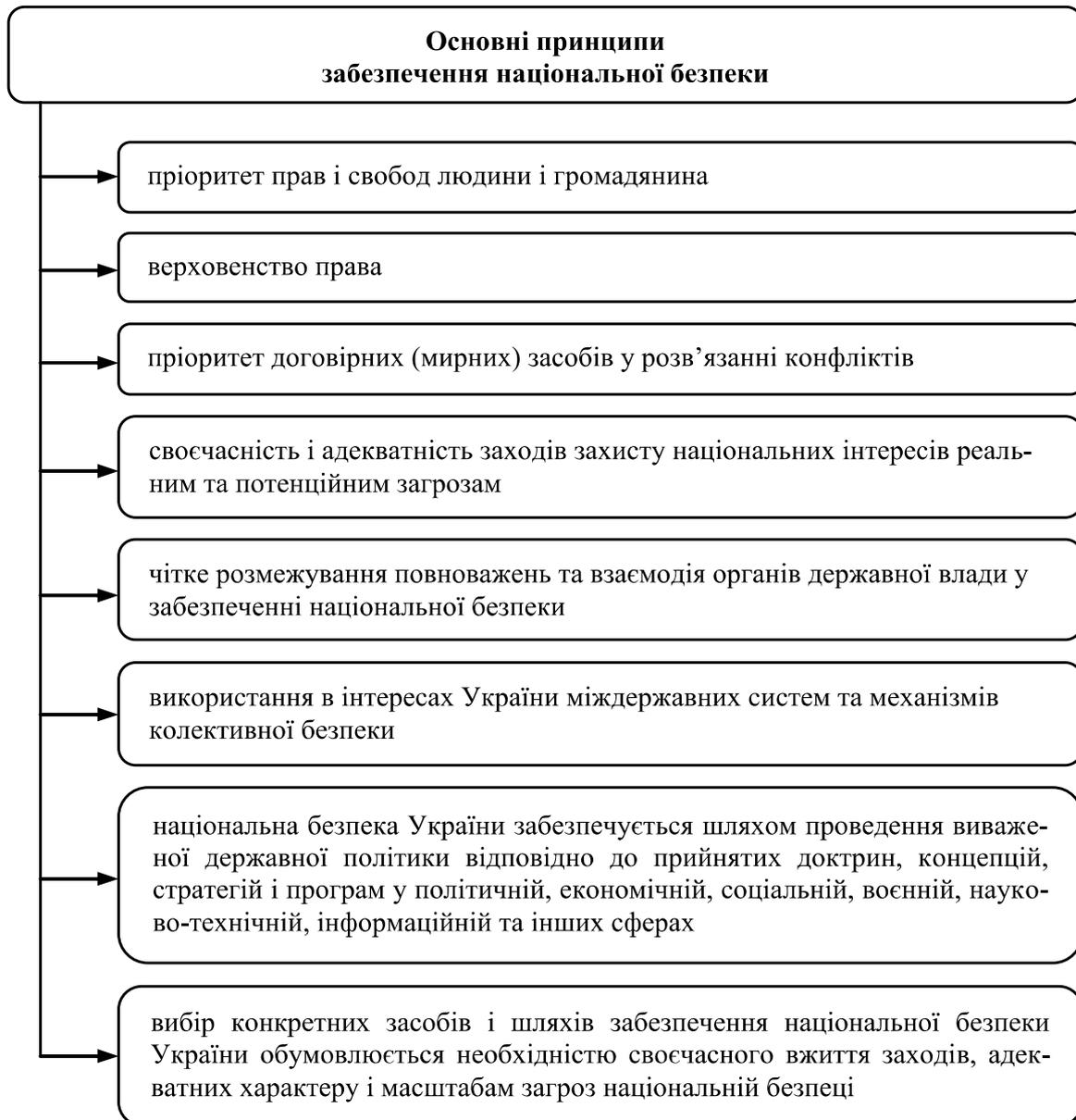
Таблиці та схеми до другого питання

Схема 16.12

Система забезпечення національної безпеки – це організована державою сукупність суб'єктів: державних органів (законодавчої, виконавчої та судової влади), громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, об'єднаних цілями та завданнями захисту національних інтересів, що здійснюють узгоджену діяльність у межах законодавства України

Схема 16.13

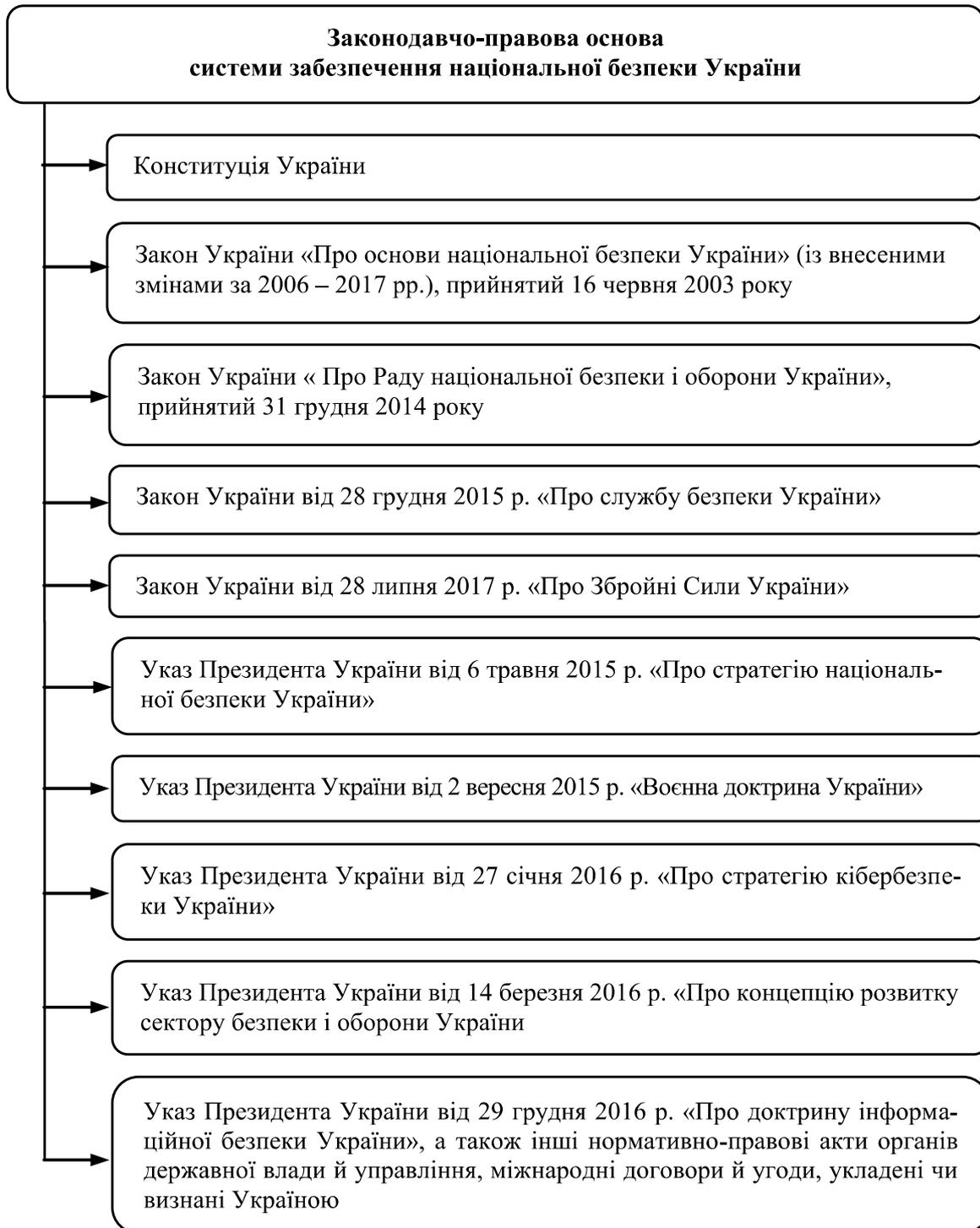

Схема 16.16

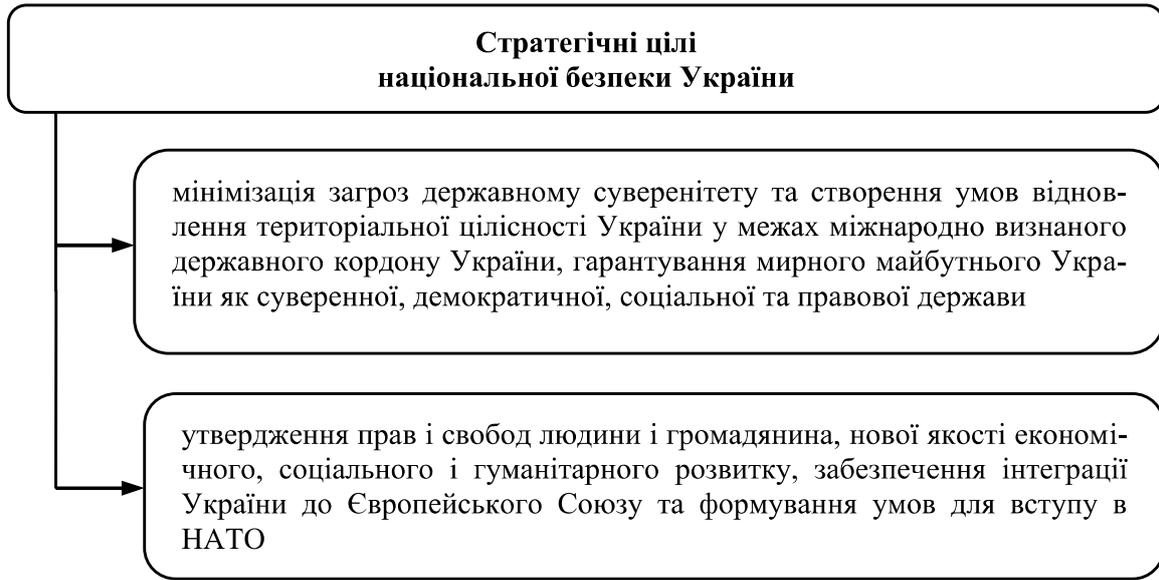
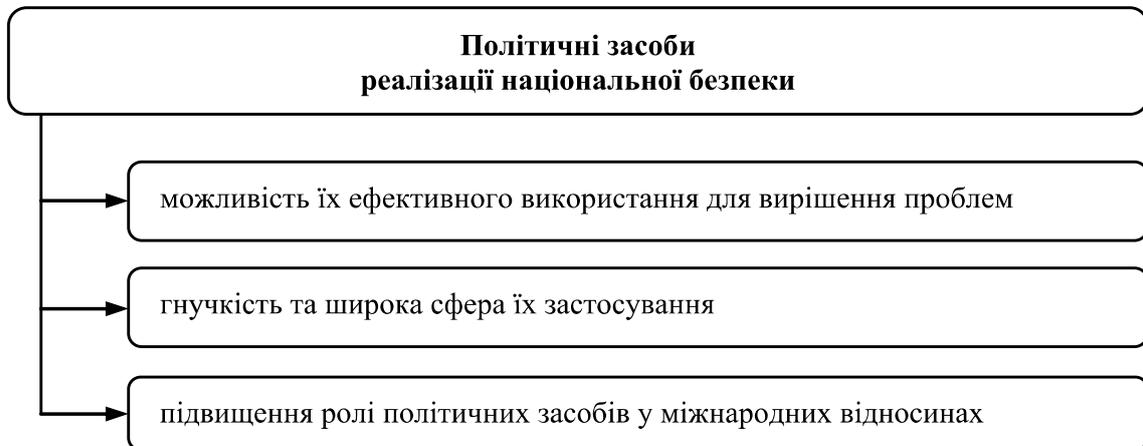

Схема 16.17

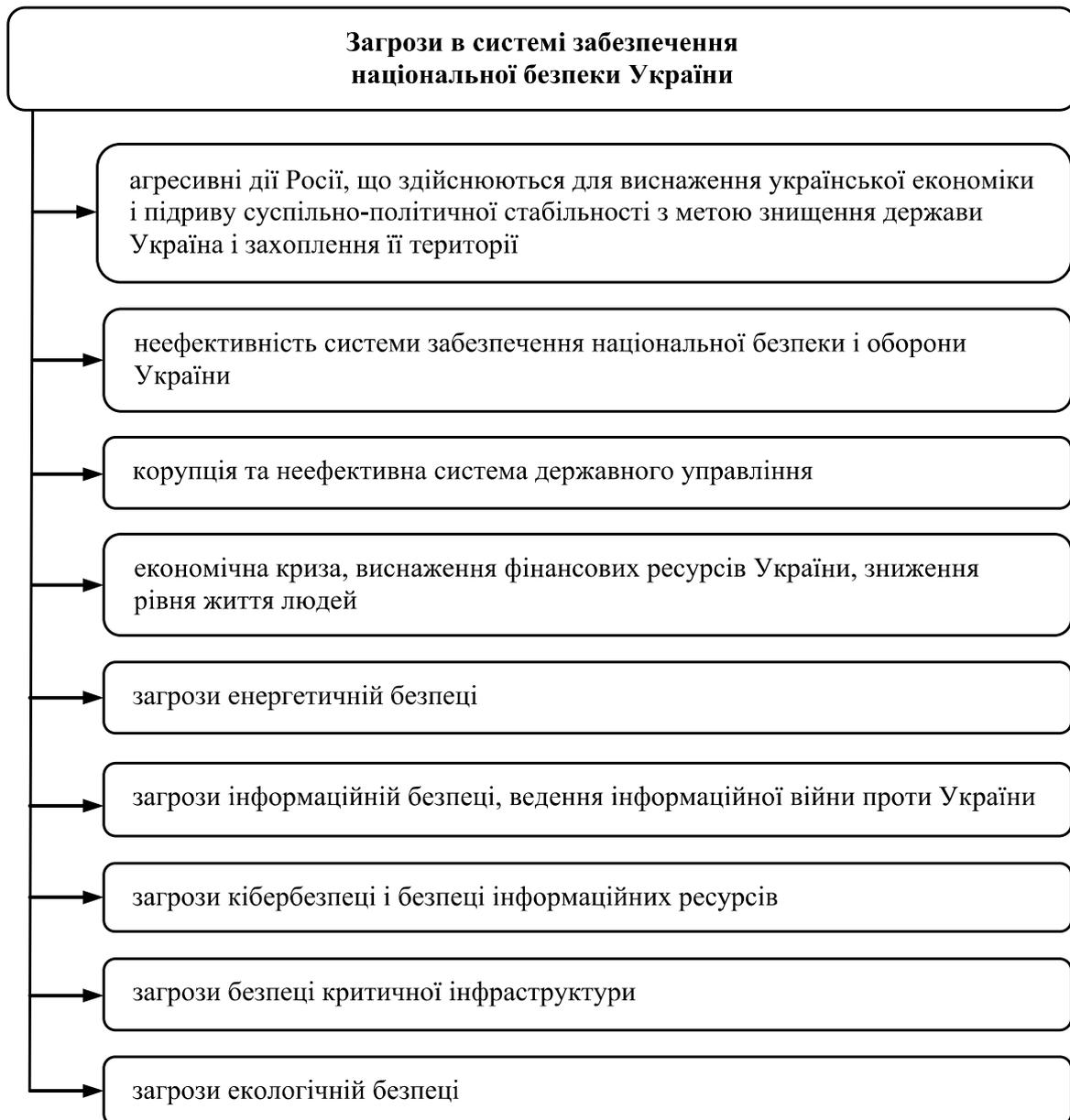

Схема 16.19

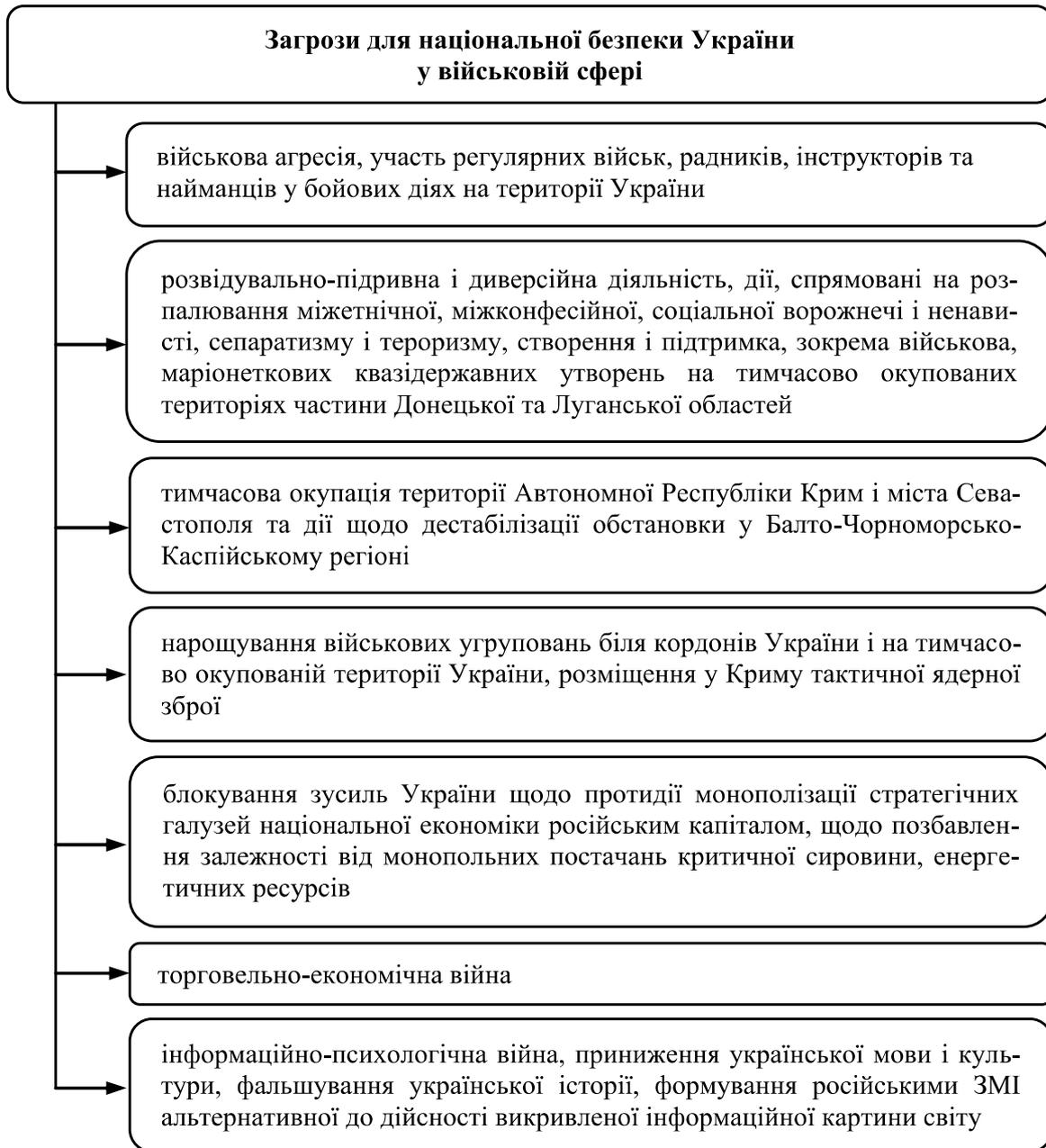

Схема 16.20

Воєнна доктрина України – система поглядів на причини виникнення, сутність і характер сучасних воєнних конфліктів, принципи й шляхи запобігання їх виникненню, підготовка держави до можливого воєнного конфлікту, а також на застосування воєнної сили для захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, інших життєво важливих національних інтересів

Гібридна війна – такі військові дії, які є неоголошеними і під час яких протилежна сторона атакує державні структури, регулярну армію та інші основні інститути супротивника за допомогою місцевих бунтівників і сепаратистів, підтримуваних зброєю і фінансами з-за кордону та деякими внутрішніми структурами (олігархами, організованою злочинністю, кіберзлочинністю, націоналістичними та іншими організаціями). Такі війни ведуться не лише за певні території, а й за вплив на свідомість людей

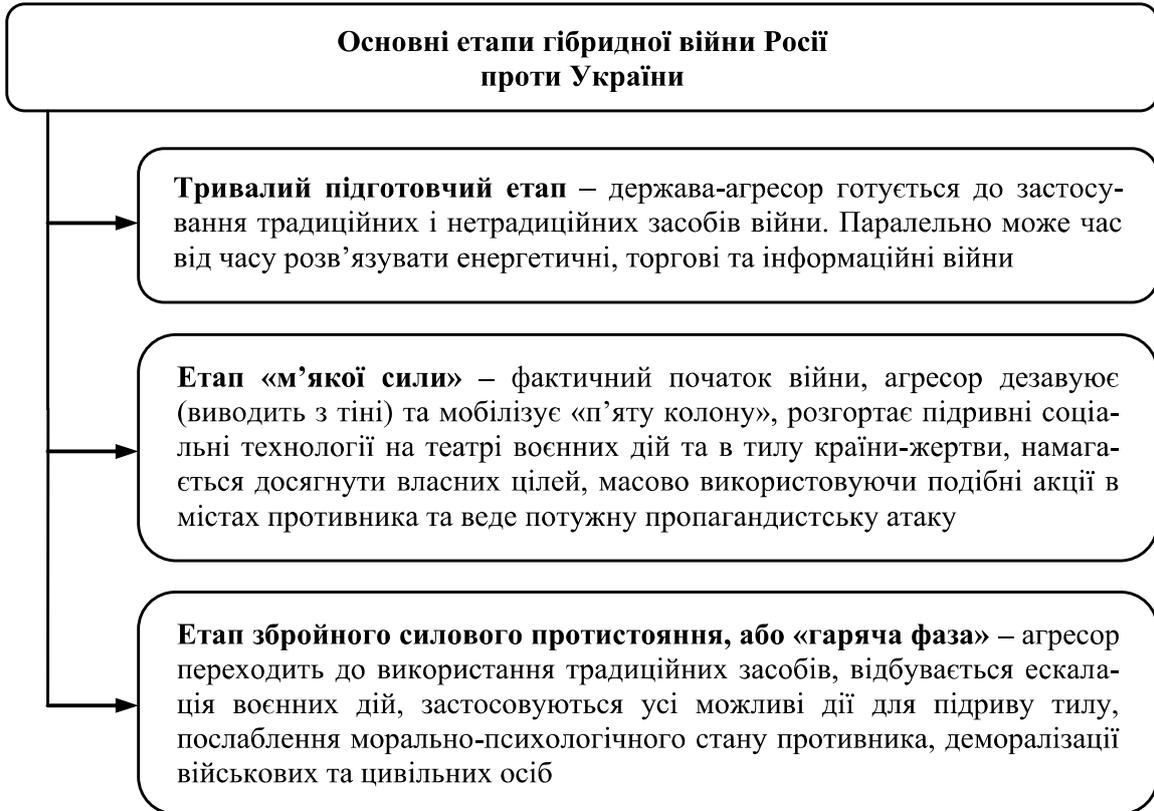
Фази підготовки Росією гібридної війни проти України

I фаза (1999–2003 рр.) – вироблення концепції відтворення імперії силовим шляхом на досвіді Другої чеченської війни. Вибір на користь гібридної війни стосовно колишніх «братніх республік» деяких прийомів, з використанням чеченських партизанів

II фаза (2003–2005 рр.) – підготовка до зміни влади в Україні та просування кандидата у президенти, потрібного для ліквідації української незалежності. Невдача з просуванням В. Януковича у президенти не змінила позиції В. Путіна, а навпаки – спонукала його до більш системного опрацювання «українського питання»

III фаза (2005–2010 рр.) – розхитування ситуації в Україні, користуючись зіткненням політичних еліт, активне формування «п'ятої колони» в Східних та Південних регіонах, випробовування міцності України через розв'язання газових, торгових, пропагандистських воєн

IV фаза (2010–2014 рр.) – активна підготовка до демонтажу української державності з використанням усіх важелів впливу на українських політиків, владні інституції, регіональні еліти; детальне опрацювання сценаріїв гібридної війни; максимальне використання В. Януковича і верхівки правлячої Партії регіонів для зниження рівня обороноздатності країни та унеможливлення адекватної реакції української сторони; провокування соціально-політичного загострення всередині України через відмову від євроінтеграції

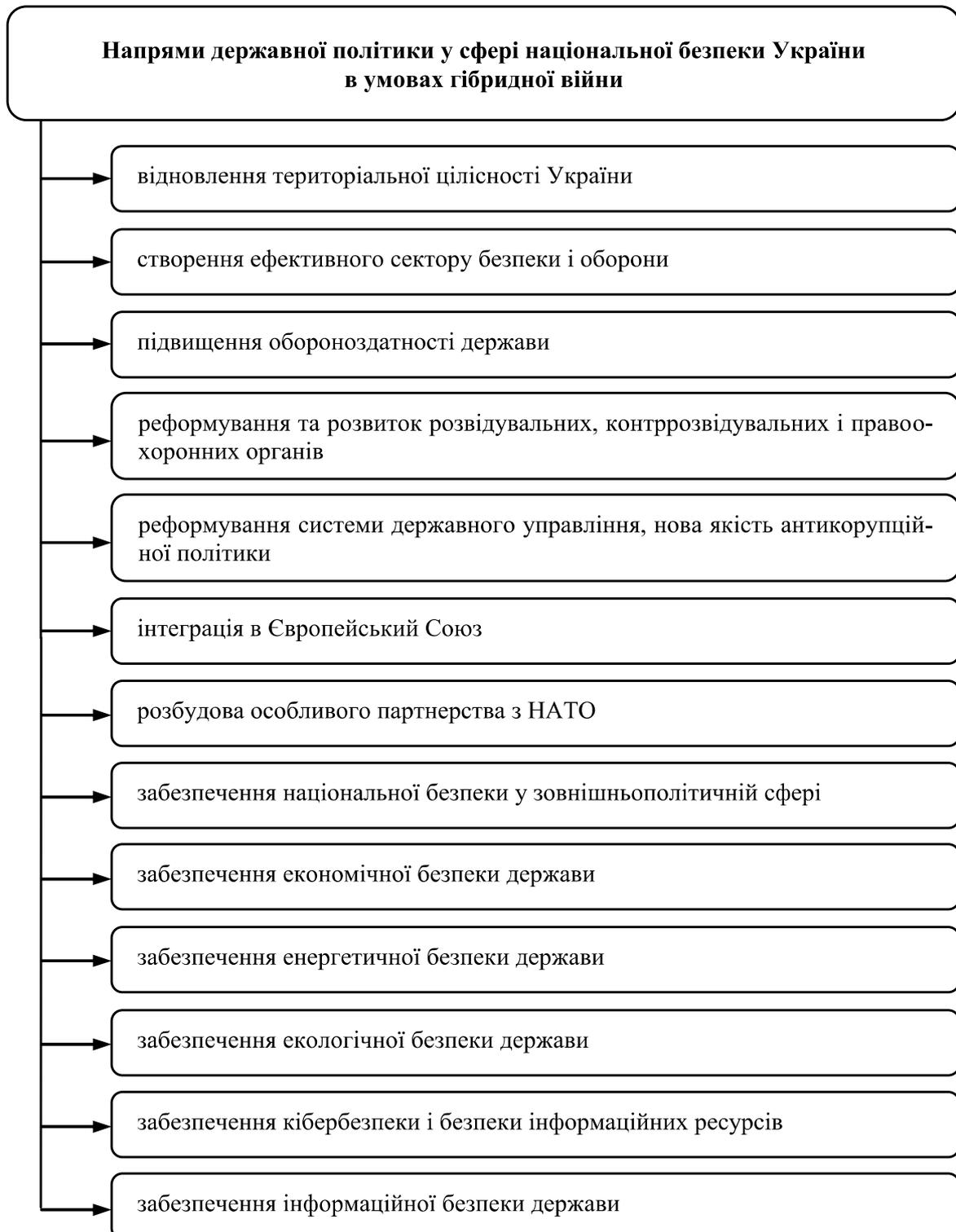

Схема 16.24

Доктрина інформаційної безпеки України – визначає національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері

Загрози національній безпеці України в інформаційній сфері
здійснення спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на підлив обороноздатності, деморалізацію особового складу Збройних Сил України, провокування екстремістських проявів, підживлення панічних настроїв, розпалювання міжетнічної та міжконфесійної ворожнечі
проведення державою-агресором спеціальних інформаційних операцій в інших державах з метою створення негативного іміджу України у світі
інформаційна експансія держави-агресора та контрольованих нею структур шляхом розширення власної інформаційної структури в Україні та в інших державах
інформаційне домінування держави-агресора на тимчасово окупованій території
недостатня розвиненість національної інформаційної структури, що обмежує можливості України ефективно протидіяти інформаційній агресії
неефективність державної інформаційної політики, недосконалість законодавства в інформаційній сфері, недостатній рівень медіа-культури суспільства
поширення закликів до радикальних дій, пропаганда ізоляціоністських та автономістських концепцій співіснування регіонів України

Схема 16.25

Пріоритетні національні інтереси України в інформаційній сфері
забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації
захист українського суспільства від агресивного впливу деструктивної пропаганди, передусім з боку Росії
захист українського суспільства від агресивного інформаційного впливу Росії, спрямованого на пропаганду війни, розпалювання національної і релігійної ворожнечі, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності України
всестороннє задоволення потреб громадян, підприємств, установ усіх форм власності у доступі до достовірної та об'єктивної інформації
розвиток та захист національної інформаційної інфраструктури
забезпечення вільного обігу інформації, крім випадків, передбачених законом
забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови у всіх сферах суспільного життя на всій території України
вільний розвиток, використання і захист мов національних меншин та сприяння вивченню мов міжнародного спілкування
формування позитивного іміджу України у світі, донесення оперативної, достовірної і об'єктивної інформації про події в Україні до міжнародної спільноти
розбудова системи іномовлення в Україні та забезпечення іншомовного українського каналу в кабельних мережах та супутниковому мовленні за межами України